132956 ـ بهترین الفاظ سلام کردن و پاسخ دادن به آن

سوال

می‌خواهم دربارۀ روش سلام کردن و پاسخ دادن به آن، آن‌گونه که از پیامبر گرامی ـ صلی الله علیه وسلم ـ وارد شده، بپرسم. همچنین آیا پاسخ «وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته ومغفرته» در سنت وارد شده است؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً: مسلمان می‌تواند در سلام کردن به گفتنِ «السلام علیکم» اکتفا کند. اگر «ورحمة الله» را بیفزاید، بهتر است؛ و اگر بر آن «وبرکاته» را نیز بیفزاید، بهتر و دارای خیر بیشتر است. و برای کسی که به او سلام شده نیز جایز است که در پاسخ به همان اندازه اکتفا کند، و اگر بیشتر بگوید، بهتر است؛ به دلیل فرمودۀ الله تعالی: وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا [النساء: ۸۶] ([ای مؤمنان] هر گاه با درودی صمیمانه به شما سلام گویند، شما پاسخی بهتر ـ و یا همانند آن ـ بگویید).

از ابن عباس روایت است که عمر رضی الله عنهم نزد پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ که در بالاخانه‌ای [اتاق مرتفع] بودند آمد و گفت: «السلام علیک یا رسول الله، السلام علیکم، آیا عمر وارد شود؟» ابوداود (۵۲۰۳) این حدیث را روایت کرده و آلبانی در «صحیح أبی داود» آن را صحیح دانسته است.

و ترمذی (۲۷۲۱) روایت کرده است که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «هرگاه شخصی برادر مسلمانش را ملاقات کرد، بگوید: السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته». آلبانی در «صحیح الترمذی» این حدیث را صحیح دانسته است.

و از عمران بن حصین رضی الله عنهما روایت است که گفت: مردی نزد پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ آمد و گفت: «السلام علیکم». ایشان پاسخش را دادند و او نشست. پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «ده [حسنه]». سپس دیگری آمد و گفت: «السلام علیکم ورحمة الله». ایشان پاسخش را دادند و او نشست. پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «بیست [حسنه]». سپس دیگری آمد و گفت: «السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته». ایشان پاسخش را دادند و او نشست. پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «سی [حسنه]». ابوداود (۵۱۹۵) و ترمذی (۲۶۸۹) این حدیث را روایت کرده‌اند و ترمذی گفته است: حدیث حسن است، و آلبانی در «صحیح الترمذی» آن را صحیح دانسته است.

و از عایشه رضی الله عنها روایت است که گفت: رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ به من فرمودند: «این جبرئیل است که به تو سلام می‌رساند». گفتم: «وعلیه السلام ورحمة الله وبرکاته». بخاری (۳۰۴۵) و مسلم (۲۴۴۷) این حدیث را روایت کرده‌اند.

نووی در باب چگونگی سلام می‌گوید: «مستحب است که آغازکنندهٔ سلام بگوید: «السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته»؛ یعنی ضمیر جمع به کار برد، حتی اگر مخاطب یک نفر باشد. و پاسخ‌دهنده بگوید: «وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته»؛ یعنی در عبارت «وعلیکم»، حرف واو عطف را بیاورد». (ریاض الصالحین: ۴۴۶).

دربارهٔ افزودن «و مغفرته»: این عبارت در برخی احادیث، چه در سلام کردن و چه در پاسخ دادن، آمده است، اما هیچ‌یک از آنها صحیح نیست. از جمله احادیثی که در این باره وارد شده:

۱ـ از سهل بن معاذ بن انس از پدرش از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ ... به معنای همان حدیث عمران که گذشت، با این تفاوت که در آن آمده است: مرد چهارمی وارد شد و گفت: «السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ومغفرته». پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «چهل [حسنه]. سپس فرمودند: فضائل این‌گونه [افزایش می‌یابد]». ابوداود (۵۱۹۶) این حدیث را روایت کرده است. اما ابن العربی مالکی، نووی، ابن قیم، ابن حجر و آلبانی رحمهم الله این حدیث را به دلیل زیادتِ «و مغفرته» ضعیف دانسته‌اند.

ابن قیم رحمه الله می‌گوید: «این حدیث ثابت نیست، زیرا دارای سه علت (ایراد) است: اول: از روایت ابی‌مرحوم عبدالرحیم بن میمون است که به [روایت] او احتجاج نمی‌شود. دوم: در سند آن سهل بن معاذ نیز وجود دارد که او هم [ضعیف] است. سوم: سعید بن ابی‌مریم که یکی از راویان است، روایت را با جزم و یقین نقل نکرده، بلکه گفته است: گمان می‌کنم شنیدم نافع بن یزید...». (زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/۴۱۷، ۴۱۸). و به «السلسلة الضعیفة» (۵۴۳۳) مراجعه شود.

۲ـ از انس رضی الله عنه روایت است که گفت: مردی بر پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌گذشت و می‌گفت: «السلام علیک یا رسول الله». پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ به او می‌فرمودند: «وعلیک السلام ورحمة الله وبرکاته ومغفرته ورضوانه». به ایشان گفته شد: ای رسول خدا، به این مرد سلامی می‌دهید که به هیچ‌یک از اصحابتان نمی‌دهید؟ فرمودند: «چه چیزی مرا از این کار باز دارد در حالی که او با پاداشِ بیش از ده مرد بازمی‌گردد؟» و او سرپرستی اصحابش را می‌کرد [هزینه‌هایشان را می‌داد]. ابن سنی در «عمل الیوم واللیلة» (۲۳۵) این حدیث را روایت کرده است. این حدیث بسیار ضعیف است. ابن قیم در «زاد المعاد» (۲/۴۱۸) آن را ضعیف دانسته و حافظ ابن حجر نیز با این سخن آن را تضعیف کرده است که: «ابن سنی در کتابش با سندی سست از حدیث انس روایت کرده که: مردی می‌گذشت...» (فتح الباری: ۱۱/۶).

۳ـ و از زید بن ارقم رضی الله عنه روایت است که گفت: «ما هرگاه پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ به ما سلام می‌کردند، می‌گفتیم: وعلیک السلام ورحمة الله وبرکاته ومغفرته». بیهقی در «شعب الایمان» (۶/۴۵۶) این را روایت کرده و با این

سخن آن را تضعیف نموده است: «این اگر صحیح باشد، ما به آن قائل می‌شویم، اما در سند آن تا شعبه، کسی وجود دارد که به [روایت] او احتجاج نمی‌شود». و حافظ ابن حجر رحمه الله می‌گوید: «بیهقی در «شعب» با سندی ضعیف از حدیث زید بن ارقم روایت کرده است... و آن را ذکر کرد». (فتح الباری: ۱۱/۶).

بنابراین: کامل‌ترین صیغه‌ای که در سلام کردن ثابت شده، «السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته» است. و بهترین صیغه در پاسخ دادن، «وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته» می‌باشد.

والله اعلم.